

Hur köptes förnödenheter och tjänster på 1950- till 1970-talet?

Gemensamt framställt av arbetsgruppen, oktober 2014

Inledning

Som framgår av nedanstående förteckning kunde Sennebyborna på 1950- och 60-talen köpa mycket av det de inte själva producerade vi dörren. Ett stort antal försäljare besökte med viss regelbundenhet Senneby och andra byar på Vaddö. Detta var naturligtvis utomordentligt praktiskt eftersom de transportmedel som stod till kundernas förfogande, åtminstone under 50-talet, i huvudsak var cykel. Så småningom fick fler och fler tillgång till bil och i slutet av 60-talet hade bilägandet ökat markant. Detta ledde till att kunderna i allt större omfattning kom att besöka försäljarna och inte tvärtom. Effekten blev att de kringresande försäljarna blev färre och färre för att till slut försvinna nästan helt. Numera är det bara glassbilen som regelbundet kommer på besök.

När det gäller de butiker som på 50-talet fanns kom de mindre och specialiserade att efterhand läggas ner. Några blev dock kvar som t.ex. järnhandeln och möbelaffären. Livsmedelsaffärerna blev snabbköp med stort utbud och större och färre för att till slut i Elmsta/Hammarby bli endast en, men stor.

Denna utveckling har dock inte lett till att utbudet av varor och tjänster på Vaddö har minskat, tvärtom. I Elmsta/Hammarby tillkom också under slutet av 1900-talet och början på 2000-talet ett antal nya verksamheter som t.ex. apotek, utlämningsställe för Systembolaget, restauranger och växtförsäljning.

Köpa hemifrån i byn

De som levererade varorna, mestadels livsmedel, kom ofta från trakten men de kunde också vara kringresande. Kläder köptes av gårdfarihandlare och agenturförsäljare. Försörjningen fick agenturförsäljarna exempelvis genom att behålla ett förskott för ett försålt klädesplagg.

- Exempel på sådana försäljare var A.G Kempe, som bodde i byn en kort period under 1951 och fick behålla 25 kr för en försåld kostym som kostade 100 kr.
- En annan gårdfarihandlare var Wikström från Västernäs som sålde underkläder m.m.
- Bryggarbil kom en gång i veckan från Edebo med Bryggar- Nisse vid ratten. Han sålde läskedryck och svagdricka i 5 och 10 liters damejeanner (krus).
- Strömning såldes från moped. Ester Andersson fiskade strömning vid Haken och arrenderade Senneby fiskevatten. Hon och maken Eliard hade köpt fiskeläget vid Senneby Haken 1932. Likaså sålde Henry Mattsson från Senneby strömning men då från en låda på cykeln.
- Lövgren från Söderfjäll, Sven Lundkvist från Brevik och Gustav Elvenmark kom i bil och sålde främst strömning men även annan matfisk. Lundkvist hade tidigare skött försäljningen per cykel. Även Sundin från Edeby sålde fisk.
- Leif Johansson, "Grisslehamnsbagarn", sålde specerier regelbundet från en varubuss som man klev in i och handlade över disk.

- Fred Hillborg hade en varubil. Han sålde bröd, konserver samt övriga specerier.
- Hans Mattsson, "Slaktaren i Granö", sålde kött och charkuterivaror från en skåpbil. Han kom på lördagar.
- Fritz från Hallstavik sålde bl.a. symaskiner

Lantbrukarnas inköp av maskiner och förnödenheter förmedlades mestadels genom besök av försäljare från maskinfirmer i Norrtälje och Rimbo.

Gällande köp av utsäde besöktes lantbrukarna, tidigt varje vår, av en agent från Lenhovda i Småland, för orderteckning, till leverans innan vårbruket.

Ost i stora bitar och även smör beställdes från mjölkcentralen och hämtades i en låda vid mjölkbryggan. Glass i kolsyreis i låda kunde också beställas. Detta gällde bara bönderna som var anslutna till mjölkcentralen.

Lantbrukarnas slaktdjur hämtades under 50-talet till slakteriet i Norrtälje, senare till Uppsala.

Tillgång av tjänster inom byn

Gårdarnas behov av hemslacht till det egna hushållet under 40-50-talet utfördes av byslaktaren, Ragnar Westerberg. Senare beställdes återtåg från slakteriet.

För hjälp med självdeklaration och andra skrivelser var Ragnar Westerberg allmänt anlitad.

Bengt Lundins Åkeri.

Murarmästare Hartvig Holgersson.

Sotarmästare och träskulptör Eugen Pettersson (Läs om Eugen och Maja under fliken; "Historia" 1900-tal)

Affärer i Hammarby och Elmsta

- I Jorlins mataffär såldes varorna över disk. Framför affären fanns en handdriven bensinpump. Det byggdes en ny matbutik, ett snabbköp, bakom den tidigare butiken (Nuvarande Friskis och Svettis). Affären såldes straxt därefter till Lennart Rydeborn (pappa till Mats).
- Strandbergs speceriaffär (idag där ICA ligger). Efter Strandbergs togs affären över av Svante Nilsson och sonen Stefan.
- Konsum låg i Älmstabacken (Riebacken) där nu Roslagsmagasinet finns.
- Mejeriet(idag båtfabriken och därefter en mindre bröd-och mjölkaffär fanns ute på nuvarande Rumpudden. Den ägdes av Edströms bageri i Fredrikslund.
- Björks Bageri (idag Café Björken på ö-sidan) ägd av Rut och Gösta Mattsson startades redan 1930-talet.
- Bedas café låg vid Nynäsmacken och strax intill Ekenbergs, f.d. Hesslings, café och biosalong/nöjeslokal.
- Köttaffär, Bror Olsson, bredvid möbelaffären. Affären låg i källarplanet.

- Köttaffär. "Slaktar Axel". Belägen i källarvåningen i huset nedanför järnaffären i Elmsta.
- Perssons möbelaffär (Nuvarande Väddö Möbler). Startades av Algot Persson.
- Haglunds manufaktur (som "Knallen" senare tog över).
- Lolas manufaktur blev sedermera Gärdets Manufaktur Elmsta.
- Järnaffär (nuvarande Pappersstugan)ägd av Anders Andersson vars affär flyttades från nuvarande Rumpudden. Affären på nuvarande Rumpudden drevs av Anders far, David. Anders Andersson stängde senare sin affär (vid Papperstugan) och öppnade en järnaffär i Norrtälje vid Knutby Torg
- Järnaffär. (Nuvarande Elmsta Järn och Färg). Den drevs av Loffe Johansson och Nisse Eriksson som båda tidigare hade arbetat i Anderssons affär på nuvarande Rumpudden. Före järnaffären låg där en Post- och Telestation som fram till 1956-57 drevs manuellt
- Posten hamnade senare vid Torget i Elmsta när Väddöhus 1 byggdes.
- Telegrafstation som låg där nuvarande ICA ligger.
- Radio- och cykelaffär. Evert Vallin hade sin affär vid stora vägen invid nuvarande nerfarten till Elmstaskolan.
- Elaffären "Elektora". Gösta Pettersson drev affären samt tillverkning av lampskärmar, diskställ m.m. som tillverkades av tråd som bekläddes med plast. Affären låg mitt emot festplatsen Vikingalunden.
- Vid busshållplatsen fanns en kiosk där man handlade från en lucka på utsidan medan man väntade. I samma fanns en byggnad en bokhandel som man gick in i (Kristoffersson). Idag finns där en frisörsalong och apotek.
- Josef Johanssons bilverkstad lagade bilar.

Förutom affärer fanns det också näringsverksamheter och serviceverksamheter i Elmstaområdet. Exempel på sådana var:

- Hildor Ferde i Hammarby, hade sitt skomakeri bakom Björks bageri.
- En frisörsalong, "Pelle Barbis", fanns då vid Väddöhus 1-torget.
- Busstation i Älmsta som låg där nu frisörsalongen finns. Tåg från Stockholm gick från Östra Station via Rimbo till Norrtälje. Från Norrtälje gick bussar till Elmsta, varifrån man kunde åka vidare till Hallstavik bl.a.
- Det fanns tre droskstationer i Älmsta. De drevs av Artur Östervall, Hammarkvist och Sven Malmkvist. Tidigare drevs taxistationen av SLO (Stockholms läns Omnibus AB)
- Bensinpumparna vid Jorlins och järnaffären ersattes av bensinmackarna Nynäs och BP
- Öbergs möbelreovering och antikhandel.
- Löfvings fotoateljé ovanför Jorlins affär.

Andra affärslokaler samt näringsverksamhet i närheten

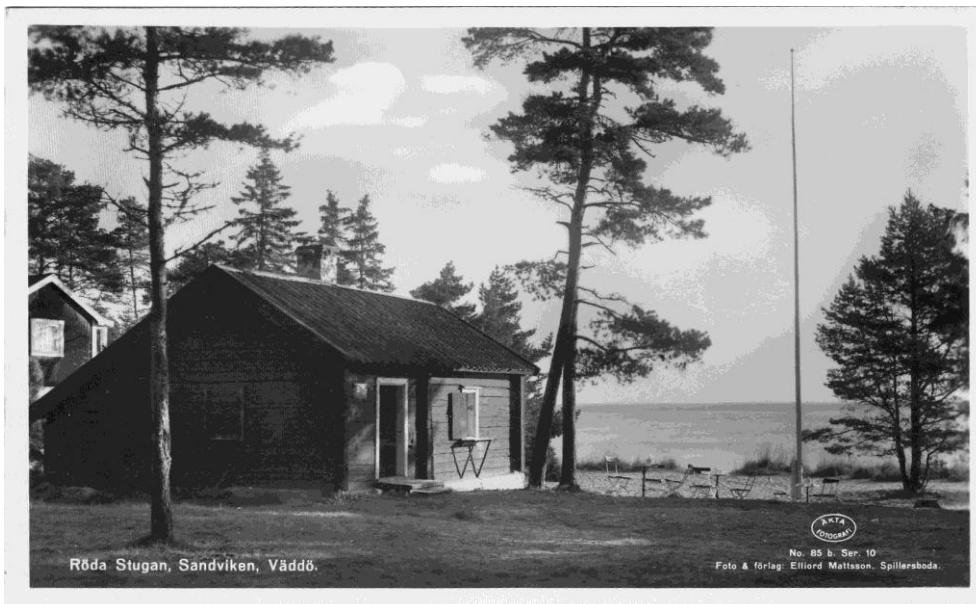
- Såg och kvarn i Gåsvik, bröderna Hedendahl. Även i Ortala fanns såg och kvarn, Simon Jansson och Gustav Andersson.
- Sven Olsson "Svenno och Son" i Gåsvik sålde vitvaror, dammsugare, radio och TV apparater (Nuvarande Edblads outlet och restaurang).
- Västernäs livsmedelsaffär. Gustav Alvéen och senare Axelsson.
- Gåsviks livsmedelsaffär. Strandberg och Harry Jansson

- Kiosk och kafé vid Sandvikens havsbad drevs sommartid av Mary och Henning Andersson från Norrsund
- Karl- Erik Almqvist i Västernäs hade en taxirörelse.
- Thure Levisson drev målerifirma med affär i Södersund som senare togs över av sonen Leif.
- Albin Gustavsson (och senare sonen Curt) levererade snickerier från verkstaden i Norrsund. Snickerifabriken startades 1949.
- Bilverkstäder fanns i Rangarnö, Knutte i Vilan och Urban Olsson som också lagade jordbruksmaskiner.

Foton, äldre vykort och artiklar

En damejeanne från Edebo

Röda Stugan vid
Kiosken i
Sandviken

Röda Stugan, Sandviken, Vaddö.

No. 85 b. Ser. 10
Foto & förlag: Elliford Mattsson, Spillarsböda.

Fotografi från
Nordiska museet
samlingar Fotot:
Mark
Markenfelt).

Ungdomar från
den "nyare"
kiosken vid
Sandviken
campingplats.

Telegrafstationen där nuvarande ICA ligger idag

Affären i Västernäs på ett äldre vykort

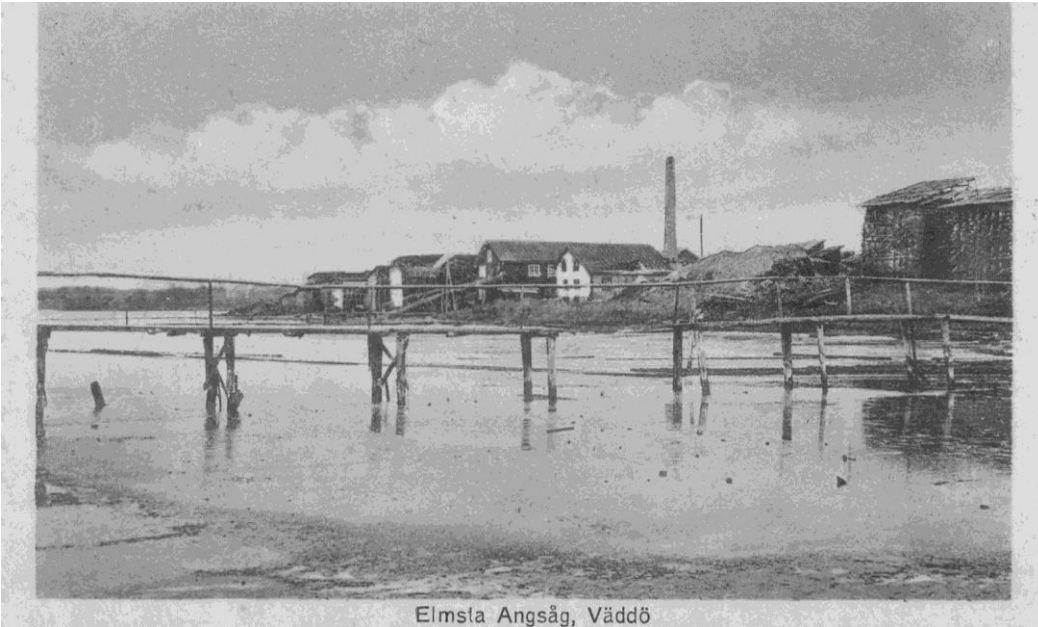
Vaddö. Motiv från Riebacken, Elmsta.

No. 12 Ser. 21
Foto & förlag: Ellörd Mattsson, Spillaraboda

Elmsta, Vaddö.

No. 6 Ser. 33
Foto & förlag: Ellörd Mattsson, Spillaraboda

Bilder på, år 2015 inköpta från antikaffär, väggalmanackor från de tre affärerna "Bröderna Jorlin", "Gåsviks snabbköp" och Sixten i Västernäs. Åren på kalendrarna är 1958, 1959, 1960, 1962, 1963 och 1965.

